

Motion till riksdagen

1989/90:Fi703

av Lars Tobisson m.fl. (m)

Betalningar till och från staten

Under många år har det i moderata motioner föreslagits förenklingar och förbättringar i det statliga betalningssystemet. Dessa förslag har regelmässigt avvisats av riksdagsmajoriteten, men i efterhand har ändå vissa steg tagits i moderniserande riktning.

Som motiv för att avslå de moderata motionskraven har ibland hänvisats till pågående översyns- och utvecklingsarbete inom riksrevisionsverket (RRV). Denna myndighet överlämnade hösten 1988 till regeringen en promemoria angående det statliga betalningssystemet. Där redovisades en teknisk omläggning, som möjliggör en bättre kassahållning. Vidare belystes frågan hur ersättningen till postgirot för förmedlingen av statliga betalningar skall utformas. Slutligen diskuterades en ökad medverkan av bankerna och bankgirocentralen i denna verksamhet.

Betalningarna till och från staten omfattar mycket stora belopp – över 2 200 miljarder kr. per år. De statliga myndigheterna är därvid i princip skyldiga att använda postgirot eller riksbanken. Postgirot svarar för något mer än hälften av det nämnda beloppet och en helt dominerande del av antalet transaktioner.

Enligt RRV fungerar det nuvarande systemet mindre bra. Det fyller inte moderna kassahållningskrav, samtidigt som servicen till både myndigheter och allmänhet företer brister. Dessa svagheter sammanhänger med att postverket för sin verksamhet ansetts behöva förräntningen av den s. k. float som uppkommer genom att in- och utbetalningarna ligger kvar i postgirot under viss tid. Dessa intäkter kan uppskattas till ca 500 milj. kr. Några tekniska skäl för att behålla en float av nuvarande omfattning finns inte enligt RRV. Dessutom skulle det innebära fördelar för såväl enskilda myndigheter som allmänheten, om bankgirot gavs ett ökat utrymme i den statliga betalningsförmedlingen.

RRV:s promemoria har remissbehandlats, och praktiskt taget alla instanser förordar avreglering och fri konkurrens. Av särskilt intresse är att flera myndigheter begär att in- och utbetalningar för deras del – av besparings- och effektivitetsskäl – skall få ske via bank.

Moderata samlingspartiet ser det som angeläget att privatpersoner och näringsliv har tillgång till snabba och smidiga betalningsformer. Som svar på en motion med detta syfte föregående år (1988/89:Fi701) hävdade dock finansutskottets majoritet (1989/90:FiU5) att önskemålet om ökad valfrihet måste

vägas mot de ekonomiska problem som skulle uppstå för postverket, om betalningarna skulle undandras postgirosystemet.

Mot den bakgrunden är det välkommet att regeringen i budgetpropositionen, bil. 2, p. 5, klart slår fast att det statliga betalningssystemet i princip bör vara så utformat att det skapas en valfrihet för allmänheten och myndigheterna att välja postgirot eller bankerna som betalningsförmedlare. Även regeringen hävdar emellertid att en sådan förändring inte kan genomföras utan en mer genomgripande analys av postverkets ekonomi och verksamhet i stort. Vi finner det anmärkningsvärt att detta utredningsarbete, som det ordats om i flera år, har visat sig så tidskrävande.

Enligt vår mening bör statens betalningssystem fungera så kostnadseffektivt och praktiskt som möjligt. Förutsättningen härför är fri konkurrens mellan olika institut och betalningsformer. Postverket och bankerna skall då åläggas att inleverera inkommande likvider direkt till statsverkets/myndighetens konto i riksbanken. Utbetalningar kan på motsvarande sätt ske genom att erforderligt belopp dras direkt på detta konto på utbetalningsdagen. Med detta system skulle staten spara avsevärda belopp, samtidigt som myndigheter, företag och enskilda bereds tillfälle att fritt välja post- eller bankgiro för sina betalningar.

Postverkets behov av intäkter för att upprätthålla en rikstäckande verksamhet är inget hållbart motiv för att bevara orationella betalningsrutiner. Statens betalningssystem bör utformas så kostnadseffektivt och serviceinriktat som de tekniska förutsättningarna medger. Den viktiga fråga som rör finansieringen av postverksamheten i glesbygd får lösas i annat sammanhang. I en tid då avreglering och bättre kassahållning är nyckelbegrepp är det inte rimligt att postgirot får behålla sin sedan 1925 gynnade ställning, när likvärdiga eller bättre betalningsformer finns att tillgå på annat håll. Postgirots monopol vid betalningar till och från staten bör således upphävas.

Ökad användning av bankgirot

Under senare år har det blivit möjligt att vid viss skatteuppbörd göra inbetalningar via bank/bankgiro. Det gäller källskatt (inkomst- och förmögenhetsskatt m.m.) samt arbetsgivaravgift. Riksförsäkringsverkets (RRV) utbetalningar av barnbidrag, sjukpenning, pensioner m.m. kan också ske genom insättningar direkt på bankkonto. Att detta uppskattas av mottagarna framgår av att de i flertalet fall väljer att utnyttja denna möjlighet. Dessutom sparar riksförsäkringsverket årligen ca 255 milj. kr. med möjlighet att spara ytterligare ca 85 milj. kr. enligt RFV:s remissyttrande över RRV:s PM angående det statliga betalningssystemet.

På andra – ofta närliggande – områden föreligger emellertid inte denna valfrihet. Nedan anges ett antal exempel på betalningar, där möjlighet bör öppnas för betalningar direkt via bank.

Moms (inkl. tull) och *punktskatter* borde kunna betalas på samma sätt som källskatt och arbetsgivaravgift, vilket skulle innebära en väsentlig förenkling för många företag och privatpersoner. Det skulle också ge dem fördelar från räntesynpunkt, eftersom inbetalningen då kan göras på förfallodagen direkt från bankkontot i stället för dagen före, vilket nu krävs när överföring måste

ske från exempelvis checkkonto till postgirot. Skatteutskottet har redan i betänkande SkU 1984/85:49 uttalat förståelse för detta önskemål om förenklat inbetalningssätt.

Återbetalning av skatt bör kunna ske direkt till bankkonto. Det gäller återbetalning av moms och punktskatter. Men störst betydelse skulle förändringen få vid återbäring av inkomstskatt m.m. Den överskjutande preliminärskatten uppgick förra året till hela 18 miljarder kr.! En utbetalningsavi för överskjutande skatt kan numera lösas in på bankkontor lika väl som på posten. Men utsändningen via posten är en onödig omgång, som leder till extra kostnader för statsverket och ränteförluster för betalningsmottagarna. Större delen av de medel som skatteväsendet i dag betalar till postverket för denna hantering torde kunna inbesparas genom att man övergår till en kontoinsättningsrutin.

Säkerhetsskäl motiverar också en ändring av nuvarande utbetalningsrutiner för skatteåterbäringen. Detta understryks av brottsförebyggande rådet, som i sina båda utredningsrapporter om ökat skydd för värdetransporter (BRÅ PM 1979:1 och 1983:2) framhåller att kontantlösa betalningsrutiner bör användas i ökad omfattning. I fråga om skatteåterbäringen framhåller rådet följande (PM 1983:2, s. 19):

Nuvarande utbetalningssystem innebär att stora kontanta värdemängder upplagras och hanteras. Återbetalningen av överskjutande skatt är den största punktutbetalningen årligen. Post och banker rekviderar då mycket stora summor från riksbanken vilka sprids över landet under loppet av någon vecka.

Antalet löne- och pensionskonton i bankerna som är tillgängliga för automatiska betalningar av detta slag utgör drygt 5 miljoner, vartill kommer drygt 1 miljon postgirokonton. Förutsättningarna för ökad användning av kontantlösa betalningsrutiner är därför mycket goda. Tillgång till ett rationellt och säkert utbetalningssystem finns. Detta måste utnyttjas bättre än vad som är fallet i dag.

Om den skattskyldige i samband med självdeklarationen anger ett postgiro-/bankkontonummer, kan eventuellt förekommande överskjutande skatt utbetalas direkt till detta. Denna metod – som tillämpas i Finland med gott resultat – sparar tid, är betydligt säkrare och torde dessutom få en viss spärstimulerande effekt.

Deklarationsblanketter bör således från 1991 innehålla en ruta för uppgivande av kontonummer, dit vederbörande skattemyndighet åtar sig att sända eventuell överskjutande skatt. Ett alternativ kan vara att betalningsmottagaren ger sin bank i uppdrag att uppbära eventuell skatteåterbäring och sätta in beloppet på hans/hennes konto på samma sätt som sker beträffande barnbidrag m.m.

Uppbörd av studiemedelsavgift via bankernas autogiro skulle medföra större effektivitet för centrala studiestödsnämnden och staten, samtidigt som servicen och säkerheten ökar för låntagarna. Den möjlighet till försöksverksamhet som öppnats på detta område bör snarast utnyttjas med sikte på införande av en permanent ordning. Även räntor och amorteringar på *statliga bostadslån* bör kunna betalas på detta sätt.

Betalningar från staten bör mer allmänt kunna avregleras. Övergången till

kontoinsättningar av pensioner, sjukersättningar och barnbidrag torde ha medfört en besparing för staten på ca 30 milj. kr. per år, och dessutom blir det säkrare och bekvämare för mottagarna. Det är därför angeläget att andra statliga förvaltningar, som gör utbetalningar, kan följa efter. Det gäller t.ex. överföringen av landstings- och kommunalskattemedlen från läns-skattemyndigheterna.

PKbankens särställning och postverkets likviditetsförvaltning

Möjligheter föreligger numera för staten att utbetala löner, barnbidrag, pensioner m.m. via annan bank än PKbanken. Överläggningar har också förts med andra banker om en flyttning av betalningsuppdraget. Trots att staten därvid erbjöds fördelaktigare villkor, träffades nytt avtal med PKbanken. Med hänsyn till de besparingsmöjligheter som ett anbuds-förfarande skulle medföra, bör regeringen uppdraga åt statens löne- och pensionsverk att i föreskriven ordning föranstalta om upphandling avseende förmedling av statliga löner, pensioner och utfallande belopp på grupplivförsäkringar till kontohavare i andra banker än PKbanken.

Sedan 1987 har PKbanken inte längre monopol på förvaltningen av postverkets likvida medel. Därmed har ett gammalt moderat krav gått i uppfyllelse. Den gamla ordningen framstod som allt mera stötande, efter hand som PKbanken likställdes med andra storbanker och t.o.m. partiellt privatiserades. Förändringen har dessutom gett postverket möjlighet att tillgodogöra sig de finansiella intäkter som tidigare tillföll PKbanken.

I samband med att postverket övertog förvaltningen av sina likvida medel fattades emellertid beslut i vissa andra frågor beträffande postens verksamhet, där vi företräder en annan uppfattning.

Postverket gavs, i enlighet med förslag från regeringen (prop. 1986/87:100 bil. 1), bl.a. rätt att betala ränta till vissa postgirokonton och medge viss övertrasseringsrätt. Dessa möjligheter vidgar postgirots tidigare uppgift att enbart förmedla betalningsuppdrag till att också bedriva viss bankverksamhet. Redan den tidigare ordningen, som innebar att ränta endast gavs på juridiska personers konton, stod i strid med 1973 års riksdagsbeslut. enligt vilket vid PKbankens tillkomst endast den del av postgiro rörelsen som inte var räntebärande skulle stanna kvar inom postverket. Den senare förändringen genomfördes av postverket 1980 utan att regeringen eller riksdagen godkände detta.

Grundsynen att bankverksamhet inte får utvecklas inom postverket kräver att 1973 års principer upprätthålls samt att således postgirot inte på egen räkning får ge inlåningsränta till några som helst kunder och att någon övertrasseringsrätt inte får tillåtas. Riksdagens beslut våren 1987 bör därför ändras.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att postgirots gynnade ställning vid statliga betalningar bör upphävas,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om snabbare överföring till och från riksbanken av statens betalningar,

3. att riksdagen begär att regeringen ändrar bestämmelserna om inbetalning och återbetalning av mervärdeskatt (inkl. tull) och punktskatter så att sådan betalning kan ske via bank,

4. att riksdagen begär att regeringen framlägger förslag om utbetalning av överskjutande skatt i enlighet med vad i motionen anförts,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uppbörd av studiemedelsavgift och betalningar på statliga bostadslån,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betalningar från staten,

7. att riksdagen begär att regeringen uppdrar åt statens löne- och pensionsverk att föranstalta om upphandling avseende förmedling av statliga löner, pensioner och utfallande belopp på grupplivförsäkringar till kontohavare i andra banker än PKbanken,

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till riktlinjer för postverkets förvaltning av sina likvida medel i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 16 januari 1990

Lars Tobisson (m)

Rune Rydén (m)

Ing-Britt Nygren (m)

Knut Wachtmeister (m)

Filip Fridolfsson (m)

Margareta Gard (m)